

Per Eriksson (red.), *Mot ett modernt livsmedelssystem: Livsmedelshygien och livsmedelskontroll i Sverige och Norden 1850–1950*, Skogs- och Lantbruks-historiska meddelanden nr 66 (Stockholm: Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien 2015). 480 s.

Livsmedelsförsörjning och livsmedelssäkerhet diskuteras livligt just nu. Den globala livsmedelshanteringen har blivit en av huvudfrågorna inom den pågående klimatdebatten och livsmedelsindustrins konsekvenser för djur, människor och miljö debatteras i alla tänkbara politiska sammanhang, såväl i Sverige som utomlands. Mot denna bakgrund utgör Kungl. Skogs- och Lantbruksakademiens antologi *Mot ett modernt livsmedelssystem: Livsmedelshygien och livsmedelskontroll i Sverige och Norden 1850–1950* en mycket angelägen skrift. Här ges historiska perspektiv på många brännheta frågor inom det område som kallas veterinär folkhälsa. I centrum för framställningen står det moderna livsmedelssystemets utveckling från mitten av 1800-talet till mitten av 1900-talet. Det är främst den animaliska livsmedelsproduktionen som granskas, i huvudsak hanteringen av kött och mjölk. Annan livsmedelshantering behandlas mer översiktligt. Den geografiska tyngdpunkten ligger på Sverige och då särskilt Stockholm. Utblickar görs dock mot de nordiska länderna samt Nederländerna och Storbritannien.

Antologin innehåller 21 texter, utöver företal och inledning. Bokens uttryckliga syfte är att inspirera till framtida forskning genom att peka på ett antal fruktbara perspektiv, aktuella frågekomplex och framkomliga vägar inom kunskapsfältet. Detta genom att sammanställa forskningsläget på området samt återge några exempel på källmaterial som kan tänkas utnyttjas i vidare studier. Antologin innehåller därför både nyskrivna uppsatser, tidigare publicerade artiklar och källtexter.

Sammanlagt nio av bidragen består av tidigare publicerade forskningsartiklar. De flesta av dem publicerades runt millennieskiftet. Några av dem är översättningar av artiklar författade på utomnordiska språk, exempelvis Peter A. Koolmees artikel om veterinärkontroll och livsmedelshygien i främst Nederländerna under 1900-talet. Andra texter utgör tidigare publicerade bokkapitel, artiklar eller uppsatser på svenska, norska eller danska. Mest omfattningsrik härvidlag är Ulf Rämme's licentiatavhandling *För det allmännas bästa: Livsmedelshandel och livsmedelskontroll i Stockholm 1878–1938* från 2001. Vidare utgörs sex bidrag av källtexter, alltså handböcker och samtida beskrivningar av livsmedelssystemet under perioden 1850–1950. Här ingår exempelvis veterinären Axel Billströms *Om köttkontrollen samt om offentliga slagthus, kreatursmarknader och köttförsäljningen* från 1879 som återger de iakttagelser om slakt och köttshantering som Billström gjorde på sin studieresa genom Europa åren 1877–1878.

Sex av antologins 21 bidrag består emellertid av nyskrivna uppsatser. Bland dessa återfinns Åke Bruce och Marie-Louise Danielsson-Thams uppsats om framväxten av den moderna livsmedelskontrollens lagar, kunskaper och tekniker, liksom Per Erikssons uppsats om livsmedelshygien och livsmedelskontroll i Sverige 1850–1950, Sören Edvinssons uppsats om hälsoreformer, livsmedelskontroll och hälsoutveckling i svenska städer 1850–1930, Marjatta Hietalas uppsats om läkarnas engagemang i livsmedelskontrollen i Finland, Per Erikssons litteraturoversikt med förslag på framtida forskning, samt Sven Rydbergs minnesanteckningar om livsmedelskontrollen i Stockholm under 1970-, 1980- och 1990-talen. De nyskrivna artiklarna pekar liksom företalet och inledningen på behovet av historiska perspektiv på till synes moderna fenomen. Matfusk, matförgiftningar och skandaler av olika slag har alltid förekommit i livsmedelshistorien och varje samhälle har haft egna strategier för att kontrollera livsmedelsproduktionen och dess utövare.

I antologin blandas således humanmedicinskt, veterinärmedicinskt och historievetenskapligt inriktade skildringar av det moderna livsmedelsystemets framväxt med minnesanteckningar, samtida beskrivningar och handböcker från den studerade perioden. Att boken förenar texter av så olika karaktär men med så likartat fokus innebär både för- och nackdelar. Å ena sidan utsätts man som läsare för ganska många upprepningar. Den svenska hälsovårdsstadgans tillblivelse år 1874 skildras på ett flertal ställen, liksom den allmänna mjölkpastöriseringens införande år 1937 och köttbesiktningens utveckling runt sekelskiftet 1900. Många av forskningsartiklarna refererar också till varandra. Å andra sidan utgör den materialrikedom som möter en stor inspirationskälla. Att så många forskningsartiklar och källtexter finns samlade i en och samma utgåva utgör onekligen en fördel för den forskare som planerar att sätta sig in i vetenskapsområdet; överblickbarheten är god.

Av antologin framgår tydligt att forskningsfältet är angeläget både för veterinärer och historiker och att forskningsfältet bäst utforskas med tvärvetenskapliga perspektiv. Att notera härvidlag är att framväxten av det moderna livsmedelssystemet inte enbart beskrivs som en inomvetenskaplig process inom medicinen. Författarna framhåller att utvecklingen innefattade ökade kunskaper om hygien, bakterier, parasiter och smittspridning inom medicindisciplinerna, men att den också utgjorde en samhällelig process. Utvecklingen påbörjades vid mitten av 1800-talet när skräväsandet avskaffades och de regler, normer och kunskaper som omhuldas av slaktare, handelsmän och andra näringsidkare sattes ur spel. Nya regelverk och kontrollsystem tillkom efter hand, på statlig och kommunal nivå, och utformades då i enlighet med det moderna samhällets behov och möjligheter. Den

samhälleliga utveckling som tecknas i boken inrymmer en mängd politiska kraftmätningar. Intressekonflikten mellan producenter och handlare å den ena sidan och konsumenter och samhällsorganisationer å den andra sidan sticker ut mest. De förstnämnda förespråkade i allmänhet näringsfrihet och avreglering och de sistnämnda vanligen kontroll och regelverk. Den dragkampen känns i högsta grad igen från vår egen tid, liksom många andra av de politiska spörsmål, strävanden och motsättningar inom området veterinär folkhälsa som tecknas i bokens många givande uppsatser.

Sveriges lantbruksuniversitet

JOHANNA WIDENBERG

Kalle Holmqvist, *Fred med Norge: Arbetarrörelsen och unionsupplösningen med Norge 1905* (Falun: Murbruk förlag 2015). 183 s.

Tyvärr har denna bok fått en mycket missvisande titel. Blott i förbigående behandlas socialdemokraternas agerande under de knappa fyra månader som gick från att stortinget den 7 juni 1905 sade upp Oscar II sin tro och loven – och därmed bröt sig ur unionen med Sverige – och att de stundtals dramatiska regeringsförhandlingarna i Karlstad ledde till en fredlig lösning.

I stället fokuserar författaren Kalle Holmqvist i detalj på striderna mellan SAP:s två konkurrerande ungdomsorganisationer: Socialdemokratiska ungdomsförbundet respektive Svenska socialistiska ungdomsförbundet (Ungsocialisterna). I långa stycken försvinner sambandet med unionskonflikten till förmån för skildringar av maktkampen såväl mellan de båda rörelserna som gentemot och inom SAP.

Detta var en omvälvande period och föga förvånande utmanades partiledningen i en rad avseenden. Boken uppvisar en tvehågsen Hjalmar Branting som i det längsta vacklade och inte tog ställning för en fredlig upplösning av unionen förrän han tvingats till detta ställningstagande av ungdomsorganisationerna. Denna bild håller sig uppenbarligen på långt avstånd från sanningen. Omedelbart efter stortingets beslut skrev nämligen Branting en ledare i *Social-Demokraten* vars rubrik fyndigt hämtats från sagan om slaget vid Svolder: "Norge ur Dina händer, konung". Texten hade form av en nekrolog: "Den 27 maj avled vid 90 års ålder kungaunionen mellan Sverige och Norge. Vad som nu återstår är begravningen och boutredningen [...] Vi vilja skiljas i fred som vänner och bröder." Redan den 13 juni 1905 gjorde dessutom SAP:s verkställande utskott ett uttalande där man utan några som helst förbehåll erkände "det norska folkets självbestämmanderätt över sina